

Over de auteur

KATHLEEN LEEMANS is pedagogisch begeleider SO Competenties in het Nederlands bij het GO!

Hoe omgaan met chatbots

BIJ COMPETENTIES IN HET NEDERLANDS?

Meteen een geruststelling voor de bezorgde lezer: leerlingen moeten anno 2023 nog altijd zelf leren schrijven. Tijdens het schrijfproces denken leerlingen na over wat ze willen vertellen en hoe ze dat zullen doen. Schrijven is lezen en denken. Deze drie sterke basisvaardigheden blijven we kwaliteitsvol in zinvolle, didactische gehelen aanbieden. Chatbots die vandaag hun intrede doen, zullen ons vooral aanzetten om als schrijver bewuste keuzes te maken. Ze worden al actief gebruikt in onder andere marketing en media en zijn niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Maar hoe zit dat in ons taalonderwijs? We gaan na hoe we de chatbots doelgericht kunnen inzetten als een mogelijke inspiratiebron en een hulpmiddel naast veel andere.

Kathleen Leemans

Taaltechnologie en taalonderwijs zijn niet inwisselbaar. Eerst moet de leerling heel goed en zelfstandig kunnen schrijven om vervolgens zinvol met chatbots te kunnen omgaan. Onze leerlingen kunnen taalcompetenter worden door hen kansen te geven om oordeelkundig om te gaan met de informatie die de taaltechnologie op vandaag genereert.

HOE ZIJN CHAT-BOTS LEERPLANCERICHT INZETBAAR?

Het is nog altijd de bedoeling dat leerlingen zelf iets schrijven, maar hoe kun je chatbots doelgericht inzetten in je schrijfonderwijs?

ChatGPT biedt kansen om schrijfvaardigheid en andere competenties te ontwikkelen. Bij enkele leerplandoelen sluit ChatGPT rechtstreeks aan. In de basisvorming Nederlands leren de leerlingen om doelgericht teksten te schrijven. De leerlingen kunnen daarbij talige hulpmiddelen gebruiken. ChatGPT is slechts een van de vele ondersteunende middelen die leerlingen kunnen gebruiken. Net als volwassenen die toegang hebben tot alle mogelijke hulpmiddelen, kunnen we de leerlingen gedurende het secundair onderwijs vertrouwd maken met allerlei tools, zoals ChatGPT, de schrijffassistent,

de lidwoordenapp, de woordenlijst ... We hanteren deze hulpmiddelen om onze teksten beter te maken, want ook in het echte leven hebben we hier te allen tijde toegang toe.

ChatGPT onderscheidt zich van de andere talige hulpmiddelen, omdat de chatbot automatisch teksten genereert. Samen met peers kunnen de leerlingen in subgroepen goede instructies formuleren, wat *prompt engineering* wordt genoemd. De instructie die de leerlingen aan de chatbot geven, zal bepalend zijn voor de uitkomst ervan. Hoe concreter de opdracht, hoe beter de tekst. Op deze manier oefenen de leerlingen op het schrijven van prescriptieve teksten.

Daarnaast kan het boeiend zijn om 'wedstrijden' te organiseren: chatbot versus mens. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld reclameboodschappen opzoeken, zelf een reclameboodschap schrijven en ChatGPT de opdracht geven om een reclameboodschap te ontwikkelen (productie van de persuasieve tekstsoort). Daarbij zullen de leerlingen prescriptieve teksten lezen, schrijven én beoordelen, door middel van de computationeel gegenereerde teksten die de leerlingen kritisch zullen controleren. Zo functioneert de AI-tekst als een contrasterend voorbeeld voor de leerlingen. Wie doet het beter, de chatbot of de

ONZE MENINGEN, DIE WE ONDERBOUWEN AAN DE HAND VAN FEITEN, ZULLEN STIJGEN IN WAARDE: HET IS DE ETHIEK DIE ONS TOT MENS MAAKT.

leerlingen? Wie haalt de hoogste score? En waarom? Waar onderscheidt de mens zich van de machine?

Bij de argumentatieve tekstsoort kunnen we ChatGPT inzetten als debatpartner om argumenten voor of tegen een stelling te formuleren. Bij de voorbereiding op een debat in de klas, kunnen we de leerlingen in subgroepen argumenten laten bedenken en daarna die argumenten laten aanvullen door ChatGPT (of omgekeerd).

Aangezien we zowel receptief als productief de leerlingen laten kennismaken met een grote variatie aan tekstsoorten, is het interessant om in de klas in te zetten op de opiniërende tekstsoort. Dat kan ChatGPT immers niet: de chatbot heeft zelf geen mening. Onze meningen, die we onderbouwen aan de hand van feiten, zullen stijgen in waarde: het is de ethiek die ons tot mens maakt.

De leerlingen kunnen allerlei teksten gegenereerd door chatbots beoordelen op

- betrouwbaarheid;
- bruikbaarheid;
- correctheid.

Wanneer we vandaag zoekrobots gebruiken, beoordelen we welke websites er betrouwbaar uitzien. Bij ChatGPT formuleert het AI-systeem een antwoord op onze vragen op basis van bronnen die voor ons onbekend blijven. Wie een kritisch bronnenonderzoek wil voeren, komt dus bedrogen uit bij ChatGPT. Door leerlingen hierop attent te maken, ontwikkelen we leercompetenties en talige competenties tegelijkertijd. Hoe betrouwbaar is de AI-tekst? En als de tekst een verfrissend perspectief geeft, hoe bruikbaar is die tekst dan? Welke zinnen willen we eventueel integreren in onze tekst en waarom? Welke zinnen nemen we zeker niet over? Die afweging wint aan belang in het schrijfonderwijs. Keuzebekwaamheid wordt het nieuwe goud.

Wat opvalt bij door ChatGPT gegenereerde teksten, is dat de vorm niet beantwoordt aan tekstconventies. De vormcorrectheid wordt belangrijker: de vorm van de teksten, de structuur en indeling in alinea's, beantwoorden (nog) niet aan wat we verstaan onder doelgerichte, kwaliteitsvolle teksten. We krijgen een doorlopende tekst, hoogstens ingedeeld in alinea's. Leerlingen kunnen bij die teksten bijvoorbeeld een titel en tussentitels toevoegen; de tekst zinvol indelen in paragrafen en alinea's. Dat kunnen we doen aan de hand van vaste tekststructuren. De samenhang, causale verbanden, de tekstconventies, tekststructuur en de logica bepalen de doelgerichtheid van de tekst.

ChatGPT slaagt er ook in om schriftelijke samenvattingen te maken. De samenvatting moet aan enkele criteria beantwoorden, namelijk herkenbare tekstopbouw, tekststructuur en tekstverbanden. Het is nog maar de vraag of ChatGPT ook slaagt voor de tekst op het vlak van vormcorrectheid. Nu is dat nog niet het geval: de mens doet het nog altijd beter.

Drie beknopte lesvoorbeelden

1. Wouter Braet, leerkracht Nederlands in GO! Handelsschool Aalst, gaat op een kritische en creatieve wijze om met chatbots: “Bij **het lezen van Middelnederlandse of oudere teksten** kan de chatbot ingezet worden om de teksten te 'hertalen' naar modern Nederlands. Dit is extra waardevol voor leerlingen die uit minder Nederlandstalig georiënteerde middens komen. Door de chatbot bij deze teksten in te zetten, kunnen de leerlingen toch genieten van de taal, aan vergelijkende taalwetenschap doen en de inhoud grondig bestuderen in functie van een moderne thematiek.”
2. In het specifieke gedeelte Nederlands leren de leerlingen om teksten te **herformuleren in functie van doel, doelgroep, kanaal en medium**. De leerlingen kunnen een bepaalde boodschap mediëren door de zinsbouw aan te passen, het woordgebruik, de vorm van de tekst ... Een voorbeeld: de leerlingen krijgen een tekst voor ouders aangereikt over de speelpleinwerking in de gemeente/stad. In opdracht van de gemeente/stad, herformuleren de leerlingen de tekst voor kinderen. Wat is het aanbod van het speelplein? Hoe kunnen ze de tekst herformuleren naar eenvoudige zinnen of woordgroepen die op kinderen afgestemd zijn? Welke woordkeuze is geschikt voor deze doelgroep? Via welk kanaal kunnen ze deze boodschap het best overbrengen? Nadien vragen de leerlingen aan ChatGPT om de tekst te herformuleren. Aan de hand van de vastgelegde criteria voor de schrijftaak, geven ze punten aan de tekst gemaakt door ChatGPT en geven ze punten aan hun peers. Leerlingen kunnen ook zinnen uit ChatGPT overnemen ter inspiratie. De definitieve tekst van de leerlingen en de tekst van ChatGPT kunnen geanonimiseerd worden, waarna het de begeleiders van de speelpleinwerking zijn die de winnaar aanduiden ... Wie schrijft volgens hen de beste tekst? En wat leren de leerlingen daaruit?
3. In het specifieke gedeelte leren de leerlingen ook om teksten te **redigeren**. Hoe kunnen we teksten klaarstomen voor publicatie? De leerlingen kunnen in de klas samenwerken in een redactieteam, om bijvoorbeeld een aankondiging voor de openklasdag te publiceren op de sociale media van de school. Hierbij kunnen de leerlingen samenwerken met ChatGPT om inspiratie op te doen. Hoe kunnen ze hun teksten verbeteren met ChatGPT, naast andere talige hulpmiddelen, zoals een digitaal synoniemenwoordenboek, de schrijffassistent, taaladvies ...?

AANDACHTSPUNTEN

Zijn er dan geen aandachtspunten bij het werken met deze nieuwe technologie? Vanzelfsprekend wel. Op dit ogenblik bevat ChatGPT nog geen bronvermelding. Wellicht is dat slechts een kwestie van tijd. Moderne plagiaatsoftware slaagt er momenteel niet in om een onderscheid te maken tussen eigen werk van leerlingen en AI-gebaseerde teksten. Als je twijfelt over de authenticiteit kun je het werk van leerlingen eventueel vergelijken met vorig werk. Bij twijfel is het gesprek aangaan met de leerling een goed idee. Dat gesprek kan zowel gaan over de inhoud van het werk als over de twijfel bij de authenticiteit ervan.

SAMENGEVAT

1. **Betrek ChatGPT** in de klas. De schrijfmachine zal ons schrijfonderwijs hertekenen. Stel samen met de leerlingen goede vragen aan ChatGPT en beoordeel de betrouwbaarheid ervan. Luidop voordoen wat jij er als leraar (niet) in leest is als model ontzettend waardevol om kritische zin aan te wakkeren bij onze leerlingen.
2. **Verbeter samen** met de leerlingen teksten uit ChatGPT. De kans is groot dat de tekst uit ChatGPT volgens onze leerplangerichte criteria niet zal slagen: het ontbreekt aan vormcorrectheid en goede, samenhangende tekststructuren.
3. **Zet ChatGPT in als assistent** om teksten te redigeren, te herformuleren, samen te vatten, te brainstormen over thema's ...
4. **Schrijf regelmatig korte teksten in de klas** samen met de leerlingen en laat diezelfde tekst genereren door een chatbot. Anonimiseer de resultaten en beoordeel het eindresultaat. Welke tekst is beter en waarom?
5. **Denk kritisch na** over ChatGPT. Recente bronnen betreft hij nog niet (nu tot 2021). Weeg af waar ChatGPT de informatie vandaan haalt en hoe je die informatie kan controleren. De tool is zo sterk als de beperkingen van de database: de chatbots zijn ontstaan in een bepaalde cultuur en dat zit ontegensprekelijk in het DNA van de taalgenerator. Chatbots zijn in essentie conservatief. We willen de leerlingen ontwikkelen tot taalcompetente, kritische burgers in de maatschappij. Hoe onderscheiden wij ons van AI? Door een onderbouwde mening, door eigen interpretatie, door de causale verbanden die we als mens leggen en door kritisch bronnenonderzoek. Echt nieuws onderscheiden van vals nieuws wordt meer dan ooit belangrijk. Indien niet, dan vallen we ten prooi aan *automation bias*, waarbij we blindelings vertrouwen op geautomatiseerde teksten.
6. **Schrijfdidactiek blijft overeind.** Laat de leerlingen samen in de klas teksten schrijven met behulp van allerlei hulpmiddelen die ze doelgericht kunnen inzetten wanneer ze daar nood aan hebben. De trend van de chatbots zet onze schrijfdidactiek niet onder druk, maar is een extra hulpmiddel voor de leerlingen. Laten we de focus opnieuw verschuiven van het controleren van teksten naar het leren schrijven van teksten onder doelgerichte begeleiding van de leerkracht. Niet het product, maar wel het proces centraal stellen, biedt tegenstand aan vluchtige schrijfrobots. Bij deze schrijfdidactiek vormen chatbots geen bedreiging. De leerlingen leren zelfstandig schrijven en het gaat er daarbij om de draagwijdte te voelen van wat ze op papier zetten. Chatbots doen geen afbreuk aan wat sterke schrijfdidactiek omvat:
  - a. de feedcyclus als basis, met veel kansen tot doelen stellen en bijsturen waar nodig;
  - b. frequente, maar ook korte schrijftaken (een inleiding schrijven, argumenten ordenen, een chronologisch relaas formuleren ...);
  - c. de begeleiding voor, tijdens en na het schrijfproces.
7. **Oefen schrijfvaardigheid structureel in**, in de klas, met directe feedback voor de leerling. Deins niet terug en geef niet minder schrijfopdrachten dan voorheen om chatbots te omzeilen. Schrijven is denken en dat laatste is meer dan ooit van belang om volwaardig te kunnen deelnemen aan onze samenleving. Blijven schrijven is de boodschap.

Meer lezen?

Wil je meer lezen? PBD-GO! biedt de nodige handvatten om zinvol met chatbots om te gaan op school. In het document dat je via de qr-code hieronder kunt raadplegen, legt de PBD-GO! kort uit wat ChatGPT doet en hoe we er op een constructieve en effectieve manier mee aan de slag kunnen gaan.

